

BİR OSMANLI PAŞASININ PORTRESİ:

HİCAZ VALİSİ AHMED RÂTİB PAŞA

(1846-1913)

MEHMET KORKMAZ

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0379
Tarih: 102

BİR OSMANLI PAŞASININ PORTRESİ:
HİCAZ VALİSİ AHMED RÂTİB PAŞA
(1846-1913)
MEHMET KORKMAZ

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kitap Editörü
Hasan Ali Çakmak

Son Okuma
Mustafa Sacid Öztürk

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kapak Resmi
İstanbul Üniversitesi
Nadir Eserler Kütüphanesinde
NEKYA91067/7
numaralı fotoğraf.

VakıfBank Kùltür Yayınları
İnkılâp Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdizeni Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2025

ISBN 978-625-6647-97-8

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevî ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Temmuz 2025

BİR OSMANLI PAŞASININ PORTRESİ

HİCAZ VALİSİ
AHMED RÂTİB PAŞA
(1846-1913)

MEHMET KORKMAZ

MEHMET KORKMAZ

İstanbul Üniversitesi Arşivcilik Bölümünden mezun oldu. Askerlik görevini Millî Savunma Bakanlığında yedeksubay olarak ifa ettikten sonra ATASE Arşivi ile Deniz Müzesi Arşivinde uzman olarak çalıştı. Mimar Sinan Üniversitesi Tarih Bölününde yüksek lisans tezini (2012) ve İstanbul Üniversitesi Yakınçağ Ana Bilim Dalında doktora çalışmalarını tamamladı (2018). Hâlen doçent olarak görev yaptığı Millî Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsünde çalışmaktadır. *Basra Körfezi'nde Osmanlı Denizcilik Faaliyetleri 1847-1914* (2021); *Bahriyede Bir Ömür Sultan II. Abdülhamid'in Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa* (2022); *Çaka Bey'den Cumhuriyet'e Türk Denizcilik Tarihi* (2022); *Bahriye Mektebi'nde Bir Jön Türk: Muhiddin Atayığit ve II. Abdülhamid Dönemi Bahriye Mektebi Hatıraları* (2023) ve Ahmet Taşdemir ile birlikte hazırladığı *Bükreş'te 20 Yıl: Şevket Turgut Paşa ve Romanya Ataşemiliterliği Raporları* (2024) adlı kitapları vardır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz

9

GİRİŞ

İkbalden İdbara: Bir Devlet Adamı Olarak Ahmed Râtîb Paşa'nın
Portresi

15

I. BÖLÜM

Aile, Eğitim ve Askerî Kariyerin İlk Dönemi	23
Kaptan-ı Derya Mirza Topçubaşızâde Mahmud Paşa	23
Askerî Kariyerinin İlk Dönemi	27
Teftiş-i Umumi-i Askerî Komisyonu Azalığı	30
İki Gün Süren Bahriye Nazırlığı	40
Mısır'a Gönderilen Ali Nizami Paşa Heyetindeki Görevi	42
Mısır'dan Hicaz Vilayetine Gönderilmesi: Dönüş Yolunda Şam ve Beyrut İzlenimleri	46
Mahmud Celalettin Paşa ile Birlikte Girit Müfettişliği Vazifesi	52
Teftiş Maksudıyla İkinci Defa Hicaz Vilayetine Gönderilmesi	63
Üçüncü Defa Teftiş Maksudıyla Hicaz'a Görevlendirilmesi ve Hicaz Vali Vekilliğine Tayini	76

II. BÖLÜM

Ahmed Râtîb Paşa'nın Hicaz Valilikleri	81
Bahriyeden Mülkiyeye Amirallikten Valiliğe: Birinci Hicaz Valiliği Dönemi	81
Ahmed Râtîb Paşa'nın ve Mekke Emiri'nin Kurdukları Hamidiye Vapur Şirketi	90

Ahmed Muhtar Paşa'nın Hicaz Vilayeti'nin İdaresine Dair Eleştirisi Üzerine Ahmed Râtîb Paşa'nın Tepkisi	92
Ahmed Râtîb Paşa ile Sadrazam Cevad Paşa Arasında Yaşanan Polemik	98
Valilikten Azli	111
İkinci Hicaz Valiliği	113
Askerî Sorunlar	118
İdari Sorunlar	132
Vali-Şerif İlişkisi: Râtîb Paşa ile Avnürrefik Paşa'nın İdare Anlayışı	136
Râtîb Paşa'nın İstanbul ile İlişkisi: Rakipleri ve Hasımları	146
Dış Politikada Bir Siyaset Aracı Olarak Hac ve Hicaz Vilayetine Yönelik İngiliz Politikası	155

III. BÖLÜM

Ahmed Râtîb Paşa'nın Valilikteki Son Yılları	163
Hicaz Telgraf Hattının İnşasında Merkez-Taşra Anlaşmazlığı	164
Merkez-Taşra Arasındaki Dengenin Zedelenmesi Sürecinde Râtîb Paşa'nın Tutumu	183
Hamidiye Hicaz Demiryolu İnşası ve Yaşanan Sorunlar	186
II. Meşrutiyet'in İlanının Hicaz'daki Yansımaları ve Valilikten Azli	203
İstanbul'a Celbi Ve Tutuklanması	218

IV. BÖLÜM

Ahmed Râtîb Paşa'nın Sürgün Hayatı, Vefatı ve Şahsiyeti	225
Sürgüne Gönderilmesi, Paris'e Firarı ve Vefatı	225
Şahsiyeti ve Hayat Tarzı	232
Hakkındaki İtham ve İddialar	237
Çocukları	244

Köle ve Cariyeleri Meselesi	253
Acıbadem'deki Köşkü	256
Sonuç	261
Ekler	269
Kaynakça	273
Dizin	285

ÖNSÖZ

Sultan II. Abdülhamid dönemi (1876-1909), padişahın kendine has idare anlayışıyla ve bunun yansıması olan Bâbîâlî'yi devreden çıkarıp Yıldız Sarayı'nı devlet işlerinin merkezi hâline getirmesiyle bilinir. Kurulan bu düzenle Bâbîâlî'den, yani sivil bürokrasiden yana olan dengeler saray lehine bozulduğundan tüm atamalar, terfiler, taltifler ve aziller padişahın onayına bağlanmıştı. Dönemin kendine has bariz özelliklerinden biri de üst düzey devlet görevlilerinin tayininde ehliyet ve liyakat tamamen göz ardı edilmemekle beraber önceliğin padişaha sadakat olduğu gerçeği idi. Bu durum zaten eskiden beri saray çevresinde var olan *bendegân* (bendegân-ı has, bendegân-ı şâhâne) denilen sınıfın halkalarının genişlemesine zemin hazırladı. Elinizdeki çalışmanın merkezinde yer alan Müşir Ahmed Râtib Paşa (d.1846 - ö.1913) da kendisinin bu zümreden olduğunu bizzat ve birçok defa tekrarlamasıyla öne çıkmaktadır.

Ahmed Râtib Paşa, II. Abdülhamid döneminin bahriye askerî sınıfına mensup önemli devlet adamlarından biri olup Bahriye Mektebinden mezun olduktan sonra ilk mesleki deneyimlerini her bahriyeli zabıt gibi donanmanın ve bahriyenin çeşitli kademelerinde vazife yaparak geçirdi. II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla henüz binbaşı rütbesindeyken fahrî yaverân-ı hazret-i şehriyari unvanı verilerek Yıldız Sarayında padişahın yaverleri arasına katıldı. Aynı zamanda Teftiş-i Askerî Komisyonunda ve Şûrâ-yı Bahriye'de aza olarak görevlendirildi. Saraya yakınlığı bir

ara onu çok kısa süreliğine de olsa bulunduğu zümrenin ve mesleğinin en zirve noktasına çıkararak bahriye nazırı oldu. Ardından kendisinin de belki daha evvel hiç aklına gelmeyecek derecede yeni bir kariyere adım attı. Hicaz Vilayetine vali ve kumandan olarak tayin edildi ve tam 15 yıl mülkî ve askerî âmir olarak görev yaptı. Paşanın tarihteki yerini alması da bahriyeli kimliğinden ziyade Hicaz Vilayeti valiliğindeki faaliyetleriyle oldu ve kariyerinin odak noktasını valilikte geçirdiği yıllar oluşturdu.

Ahmed Râtib Paşa'nın saraya oldukça yakın olmasına ve üst düzey vazifelerde bulunmasına rağmen mevcut literatürümüzde onun hakkında malumat bulabilmek neredeyse imkânsızdır. Ona dair müstakil çalışma bir yana ansiklopedi maddesi dahi mevcut değildir. Esasında paşanın adına ilk rastlamam ve hakkında bir çalışma yapma fikri onun bahriye nazırlığında hem selefi hem de halefi olan Hasan Hüsnü Paşa'ya dair *Bahriyede Bir Ömür: Sultan II. Abdülhamid'in Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa* adlı eseri hazırlarken ortaya çıktı. Hasan Hüsnü Paşa'nın uzun sürecek bahriye nazırlığından önce Ahmed Râtib Paşa'nın oldukça kısa bir süre (2 gün) nazır olarak görev yapması fakat sonrasında bir bahriye müşiri olmasına rağmen bahriye kayıtlarında ismine neredeyse hiç rastlanmaması bir merak konusuydu. Nitekim bu çalışmada görüleceği üzere sonraki süreçte kendisinin Teftiş-i Askerî Umumi Komisyonunda ve Hicaz Valiliğinde görevlendirilmesi gibi farklı sebeplerle âdeta bahriye ile bağı kopmuştur.

Bu çalışmada Ahmed Râtib Paşa'nın merak edilen hayat hikâyesinin ortaya çıkarılmasının yanında Mekke ve Medine gibi kutsal beldeleri bünyesinde barındıran Hicaz Vilayeti'nin askerî ve mülki idaresindeki icraatı, merkez-taşra arasındaki siyasi ve idari ilişkileri, Hicaz'da önemli nüfuza sahip Mekke emirleri, bedevilerin ileri gelenleri ve meşâyihle (şeyhlerle) münasebetleri araştırılmıştır. Aynı zamanda Müslümanların halifesi olan

ve saltanatı döneminde bu nüfuzunu etkin olarak kullanan II. Abdülhamid'in ve Osmanlı hükûmetlerinin bölgeye olan ilgisi de valinin çalışmaları kapsamında değerlendirilmiştir.

Osmanlı tarih yazıcılığında başta padişahlar olmak üzere sadrazamlar, nazırlar ve dönemin üst düzey bürokrasisinde yer alan devlet adamlarını konu edinen biyografi (tercüme-i hâl) çalışmalarında son yıllarda kayda değer eserler ortaya çıkması sevindirici bir gelişmedir. Osmanlı Devletinden günümüze intikal eden evrak ve defterlerin muhafaza edildiği arşivlerde tasnif faaliyetlerinin ilerlemesi, dönemin süreli yayınlarının dijitalleştirilmesi neticesinde uzaktan erişim imkânının kolaylaşması, bazı özel arşiv koleksiyonlarının ve aile arşivlerinin kamuoyuyla paylaşılması gibi hususlar belge ve bilgiye erişimi daha da mümkün hâle getirmiştir. Bu durumun tarihçilerin işini kolaylaştırdığı aşîkârdır. Ancak önemli mevkillerde bulunmuş Osmanlı devlet ricaline dair kapsamlı biyografi çalışmaları açısından iyi bir mesafe alındığını söylemek hâlâ mümkün değildir. Yüksek makamlarda bulunarak dönemine damga vurmuş devlet adamları arasında yer alan kimi sadrazam, nazır ve bürokratlar göz önüne alındığında bunlardan bazılarının değil kapsamlı biyografilerinin bulunması, ansiklopedi maddelerinde dahi yer almadıkları görülmektedir. Bahse konu kişilerin ciddi ve titiz bir çalışmayla ortaya konulacak biyografileri, yalnız onların hayat hikâyeleri olmanın ötesinde; dönemlerinde yaşanan siyasi, askerî, iktisadi, sosyal ve kültürel hadiselerle ışık tutması açısından da önem arz etmektedir.

Bu eserin hazırlık aşamasında birincil kaynaklara ulaşmak maksadıyla arşivlerde araştırma yapılmış, ayrıca süreli yayınlar, döneme şahitlik edenlerin yazdıkları ve kaynak eserler incelemeye çalışarak vücuda getirilmiştir. Eser, giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın yöntemi ve kaynakları değer-

lendirildikten sonra sayısı oldukça az da olsa Ahmed Râtîb Paşa hakkında malumat veren eserlere değinilmiştir. Bunların neredeyse tamamının onun Hicaz valiliği dönemindeki icraatının bazı noktalarına temas eden çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Fakat kısıtlı sayıdaki bu çalışmalarda paşanın gerek valilikten önceki ve gerekse valiliğinden sonraki hayatına dair bir malumata rastlanmaması dikkat çekici bulunmuştur.

Kitabın Birinci Bölümü, Ahmed Râtîb Paşa'nın ailesi, eğitimi ve askerî kariyerinin ilk dönemini ele almaktadır. Babası Mirza Topçubaşızâde Mahmud Paşa'nın kaptan-ı deryalığa kadar yükselen bir devlet adamı olması onun hakkında malumat vermeyi gerekli kılmıştır. Mahmud Paşa'nın diğer iki oğlu, yani Ahmed Râtîb Paşa'nın kardeşi Benli Mustafa Paşa ve Mehmed Ali Paşa'ya dair ise fazla bir malumat tespit edilememiştir. Ahmed Râtîb Paşa'nın askerî kariyerinde önemli bir yeri bulunan Teftiş-i Umumi-i Askerî Komisyonu azalığı ve bu görev kapsamında Osmanlı-İran hududuna gönderilmesi, orada yürüttüğü görüşmeler ve yaptığı incelemeler bu bölümde ele alınan konular arasındadır. Çok kısa süreli de olsa bahriye nazırlığı ve akabinde Mısır'a gönderilen Ali Nizami Paşa heyetinde Teftiş-i Umumi-i Askerî Komisyonu azası sıfatıyla yer alması, oradan Hicaz'a ve müteakiben Mahmud Celaleddin Paşa ile birtakım idari ve siyasi sorunların yaşandığı Girit'e müfettiş sıfatıyla gönderilmesi onun mesleki kariyerinde önemli deneyimler elde etmesini sağlamıştır. Nitekim Hicaz'da yaşanan meseleleri yerinde araştırmak üzere ikinci ve üçüncü defa bölgeye gönderilmesi Hicaz'a vali ve kumandan olarak tayiniyle neticelenecek olup buraya kadar olan süreç Birinci Bölüm'ün konularını teşkil etmiştir.

Çalışmanın İkinci Bölümü Ahmed Râtîb Paşa'nın Hicaz Valilikleri başlığını taşımakta olup önce valiliğinin birinci dönemi (Aralık 1892 - Haziran 1894) olan ve yaklaşık bir buçuk yıllık

süreci kapsayan vilayetteki faaliyetleri ele alınmıştır. Mekke Emiri ile ilişkileri ve vilayetteki meseleleri ele alış tarzı üzerinde de durulmuştur. Bu sırada önce Mısır Fevkalade Komiseri Ahmed Muhtar Paşa ile sonrasında ise Sadrazam Cevad Paşa ile yaşadığı tartışmanın ardından görevden alınmış ve (Haziran 1894) İstanbul'a gelmiştir. Tam bir yıl sonra ise tekrar Hicaz'a vali ve kumandan olarak atanmıştır. Dolayısıyla İkinci Bölüm ve sonrasındaki Üçüncü Bölüm de paşanın 13 yıllık Hicaz valiliği dönemi ni içeren faaliyetleri kapsamaktadır. Dördüncü ve son bölümde ise paşanın görevden alındıktan sonra İstanbul'da yapılan muhakemesi, hakkındaki itham ve iddialar ile şahsiyeti, çocukları ve vefatı konu edinilmiştir. Böylece paşanın hayatının bütüncül bir yaklaşımla ortaya çıkarılması yönünde bir gayret söz konusu olmuştur.

Bir devlet adamının hayatı üzerinden dönemindeki icratını da ele almayı hedefleyen bu eserin ortaya çıkarılması esnasında şüphesiz birçok kişi ve kurumun yardımı oldu. Eseri baştan sona okuyarak hem tashih hem de değerlendirmeleriyle metnin son hâlini almasında payları bulunan değerli arkadaşlarım Dr. Hasan Ali Çakmak ile Dr. Kasım Hızlı'ya öncelikle teşekkür ederim. Yine çalışmanın Dördüncü Bölümü'nü titizlikle okuyup değerlendirmelerde bulunan Dr. Ömer Faruk Can'a müteşekkirim. Çalışmam sürecinde çeşitli vesilelerle yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Şefaattin Deniz'e, Doç. Dr. Harun Tuncer'e, Dr. Mesut Demir'e, Abdurrahman Akdağ'a ve Hakkı Öz'e şükranlarımı sunarım. Bölgeyle ilgili araştırma yazıları bulunan Doç. Dr. M. Talha Çiçek, daha evvel İngiliz Milli Arşivinden temin ettiği arşiv vesikalarını cömertçe paylaşarak bu çalışmanın ilgili yerlerinde kullanmama imkân sağladı. Aynı zamanda ortaya çıkan metin üzerinden bazı hususlara dikkatimi çekerek görüş ve değerlendirmelerde bulunduğundan kendisine müteşekkirim. Kitabın bası-

minı gerçekleştiren VakıfBank Kültür Yayıncılığa, proje editörü Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut'a ve Dr. Mustafa Sacid ztrk'e de şükranlarımı sunarım. Bu eserin kaynaklarını oluşturan vesikaların temin edildiği Devlet Arřivleri Başkanlığı Osmanlı Arřivleri çalışanlarına, çalışmanın vcoda gelme sürecinde çalışma mekânı olarak kullandığım İSAM Kütüphanesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi ve Atatürk Kitaplığı'nın idareci ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Bu kitap Ahmed Râtib Paşa hakkında yazılmış ilk biyografi çalışmasıdır. Dolayısıyla bundan sonra ortaya çıkabilecek belge ve bilgilerle yapılacak yeni çalışmalara kaynaklık etmesini temenni ederim. Gösterilen gayret ve hassasiyete rağmen kitapta mevcut olabilecek eksiklik ve hatalar elbette ve yalnızca yazara aittir.

İstanbul, 2024

GİRİŞ

İKBALDEN İDBARA: BİR DEVLET ADAMI OLARAK AHMED RÂTİB PAŞA'NIN PORTRESİ

Bir insanın hayat hikâyesini, faaliyetlerini, ilişkilerini ve düşünce dünyasını ortaya çıkarmak üzere hazırlanan ve eski Türkçede *tercüme-i hâl* dedikleri, Avrupa'da ve Türkiye'deki yaygın kullanımıyla ise biyografi, tarih yazıcılığının en kadim ve cazip bir edebî türüdür. Buna rağmen bir insanın her cephesiyle ortaya konulmasının ve yazıyla ifade edilmesinin hem çok zor hem de titiz çalışma gerektiren veballı ve mesuliyetli bir iş olduğu malumdur.¹ Geçmişte önemli mevkilerde bulunmuş, icraatıyla olumlu veya olumsuz izler bırakmış devlet adamlarının hayat hikâyelerinin yazılması onların tarihteki yerini ortaya çıkarmakla beraber şüphesiz yaşanan dönemin ve olayların aydınlatılmasına da katkı sağlar. Ülkemizde son yıllarda modern tarih literatüründe bilimsel anlamda biyografi çalışmalarında gözle görülür bir ilerleme müşahade edilse de esasında bu çalışmalarının durumunun arzu edilen seviyede olduğu da söylenemez.² Zira çok önemli mevki-

1. Türkiye'de biyografi yazımı, sınırlılıkları ve zorluklarına ilişkin bazı değerlendirmeler için bkz. Ali Birinci, *Tarihin Gölgesinde Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât*, İstanbul 2001, s. 5; Derin Terzioğlu, "Tarihi İnsanlı Yazmak: Bir Tarih Anlatı Türü Olarak Biyografi ve Osmanlı Tarih yazıcılığı", *Cogito*, Sayı 29, (2001), s. 294-295; Özgür Türesay, "Tarihyazımı ve Biyografinin Dönüşü", *Halil İnalçık Armağanı-1*, Ankara 2009, s. 331, 340-343; Abdulhamit Kırmızı, "Oto/Biyografik Vebal: Tutarlılık ve Kronoloji Sorunları", *Otur Baştan Yaz Beni*, Haz.: Abdulhamit Kırmızı, İstanbul 2013, s. 11-27.

2. Konuya dair bir değerlendirme için bkz. Ali Akyıldız, "İnsanı Yazmak: 19. Yüzyıl Osmanlı Biyografi Yazıcılığı ve Problemleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, cilt 50, sayı 50, (2017), s. 220-221, 226, 237-238.

lerde bulunmuş, hatta bürokrasinin zirve noktası olan Sadaret makamına kadar çıkmış veya askerî olarak en üst rütbelere kadar terfi etmiş bazı isimlere dair mevcut literatürde bir malumat bulamamak çok da şaşırtıcı olmamaktadır. Yapılan bazı biyografi çalışmalarının nitelik olarak değerlendirildiğinde oldukça zayıf kalması ise ayrı bir tartışmanın konusu olduğundan burada sadece konuya dikkat çekmekle yetinilecektir.

Bu çalışmanın merkezinde yer alan Müşir Ahmed Râtib Paşa, aile büyükleri içinde topçu ve bahriyelilerin bulunduğu asker bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Bahriye Mektebini derece ile bitirerek mezun olmuş bir askerdir. Sultan II. Abdülhamid'in yakın çevresinde yer almasıyla ve sadık adamlardan (*bendeğândan*) olduğunu kanıtlamasıyla kariyerini Osmanlı Devleti ve Müslümanlar için son derece önemli bir vilayet olan Hicaz'da uzun süre vali olarak geçirmiştir. Paşanın hayat hikâyesinin ortaya çıkarılması hem onun dönemine hem de kutsal beldeleri de bünyesinde barındırdığından üzerinde ehemmiyetle durulan bir vilayet olan Hicaz'da nasıl bir idare sergilendiğini, yaşanan idari, siyasi ve askerî sorunları anlamak açısından önem arz etmektedir.

Bilhassa 93 Harbi olarak da isimlendirilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinde mağlup olan Osmanlıların imzaladığı 1878 Berlin Antlaşması sonrası Arap coğrafyasındaki topraklarında devlete karşı ilk ciddi hareketlenmeler başlamıştı. Bu dönemde savaşın getirdiği olağanüstü şartlar, toprak kayıpları ve yerel birçok meselenin uluslararası soruna dönüşmesi Osmanlı Devleti'ni köşeye sıkıştırmıştı. İngilizler bölgedeki Müslümanları etki altına alabilecek arayış içindeydiler. Nitekim Mekke Emiri Şerif Hüseyin bin Muhammed Avn (şerifliği 1877-1880) ile bu çerçevede ilişkiye girmişlerdi. Hicaz'ın hâmilîği ve koruyuculuğu hilafet görevleri arasında olduğundan burada çıkacak olumsuz olaylar